

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації доктора філософії за спеціальністю
052 Політологія Ісаєвої Наталії Юріївни «Політична ідентичність як
фактор формування громадянської свідомості: теоретико-
методологічний аналіз» рецензента доктора політичних наук, професора,
завідувача кафедри політології Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара Третяка Олексія Анатолійовича**

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів.

Наукові положення та нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачкою досліджень, що мають істотне значення для політичної науки полягають у тому, що Н. Ісаєвою уперше розкрито бінарний характер концепту «політична ідентичність» у топології сучасного політико-філософського дискурсу, відзначено принцип бінарності, який є універсальним засобом опису світу, згідно з яким будь-який соціокультурний феномен містить у собі протилежності або бінарні опозиції, й найбільш повне його вивчення можливе лише у випадку, якщо вони беруться до уваги та описуються («Індивідуальне / Колективне», «Норма/ Цінність», «Національне / Наднаціональне», «Ми / Вони»; з'ясовано взаємозв'язок та роль партійної та соціальної ідентичності у формуванні політичної ідентичності, зокрема, причиною цього виступає наявність досить сильної кореляції між спостережуваними явищами, на що вказує значний емпіричний матеріал, отриманий в ході проведення моніторингу електоральної поведінки і різних досліджень поведінки політичних і протестних рухів – багато поведінкових мотивів респондентів пояснюються їх ідентифікацією із соціальною групою, а також ретрансляцією цінностей і принципів її лідерів, які здійснюють ключовий вплив на внутрішньогрупову структуру і напрямок поведінки членів групи. Набуло подальшого розвитку розуміння формування громадянської позиції з урахуванням політичної ідентичності, що представляє собою необхідну позицію і активність, які виражають тверді переконання і відповідальність громадян перед суспільством і державою.

У дисертації було уточнено концептуально-методологічний підхід до дослідження політичної ідентичності та громадянської свідомості, що знайшло своє відображення у аналізі концепції «життєвого світу», в рамках якого доводиться, що політична ідентичність та громадянська свідомість розкриваються як єдина структура у взаємній спрямованості та активності обох полюсів.

Уточнено поняття «політичної ідентичності» і надане таке визначення – складне суспільне, соціально-культурне та політико-культурне утворення, що використовує досвід минулого, формує політичні цінності в справжній період і визначає вектори розвитку держави в майбутньому. Політична ідентичність є розвиненою формою колективної ідентичності, ближче до державної ідентичності, ніж до етнічної чи національної ідентичності. В основі всіх видів ідентичностей лежить групова згуртованість, спрямованість на

формування великих колективів людей, об'єднаних за ознаками соціально-економічними, культурними, мовними, релігійними і політичними.

Встановлено такі складові політичної ідентичності як: когнітивна (знання про приналежність до конкретної соціальної спільності): ціннісна (наявність позитивної або негативної думки до факту належності); емоційна (прийняття або неприйняття приналежності до політичної спільноти).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації відповідають вимогам до подібного виду досліджень і базуються на узагальненні широкого охоплення наукової літератури та достатнього обсягу аналітичних даних, отриманих в ході виконання науково-дослідних робіт. Достовірність результатів дисертаційної роботи підтверджена їх апробаціями на науково-комунікативних заходах, у тому числі на міжнародних науково-практичних конференціях. Обґрунтованість отриманих результатів забезпечується завдяки комплексному використанню в дисертаційній роботі теоретичних, емпіричних та статистичних методів наукових досліджень, які відповідають визначеній меті та завданням. Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечені структурно-логічною схемою дослідження відповідно до поставленої мети. Також слід відзначити відповідність предметної спрямованості дисертаційного дослідження паспорту наукової спеціальності 052 «Політологія».

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливостях удосконалення підготовки фахівців-політологів на основі нових навчальних дисциплін, таких, як політична комунікація, політичні технології, політичний менеджмент, політичні інститути та процеси, оскільки поглиблене вивчення концептуальних засад та політичної практики формування громадянської свідомості через формування політичної ідентичності є важливим аспектом формування системного політологічного уявлення про сутність, закономірності та суперечності формування громадянського суспільства в цілому.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати та висновки дисертаційного дослідження відображено у 7 наукових працях, зокрема 3 – у наукових фахових виданнях України з політичних наук, 3 – у зарубіжних виданнях з політичних наук, 1 – у науковому виданні України, 10 – у тезах доповідей на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях. Дотримано вимоги Міністерства освіти і науки України щодо кількості, обсягу та змісту друкованих праць, а саме публікацій основного змісту дисертації. Ретельний аналіз представленого рукопису дисертації та наукових публікацій дає підстави констатувати ідентичність публікацій та основних положень дисертації. Це надає авторці дисертаційної роботи право публічного захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація складається з анотації державною та англійською мовами, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури. Повний обсяг рукопису дисертації становить 232 сторінки. Список використаних джерел налічує 223 найменування. Структура дисертації має логічну побудову і сприяє розкриттю теми дослідження та виконанню поставлених завдань. Зміст наукових праць доповнює основні положення дисертаційної роботи. Дисертація оформлена відповідно до вимог МОН України, що висуваються до подібного роду наукових робіт.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Дисертація Наталії Ісаєвої здійснено на високому науково-теоретичному рівні. Разом з тим, деякі положення дисертації є дискусійними, що, в свою чергу, пов'язано із означенням дисертанткою власної позиції щодо цих питань. Тому варто зробити певні зауваження та рекомендації для подальшого удосконалення обумовленої проблематики.

По-перше, в дисертації немає такого важливого елементу світової теорії політичної ідентичності, як аналіз наукової праці Ніколо Макіавеллі «Государ», де розкривається методологія набуття влади, методи управління, формування політичної ідентичності й громадянської свідомості народу, відзначаються риси та вміння ідеального правителя (політичного лідера). Деякі з цих ідей у подальшому були покладені до основ сучасної теорії політичної ідентичності.

По-друге, робота значно виграла, якби в ній дисертантка запропонувала конкретні рекомендації для розвитку контрманіпулятивних дій та практик у процесі формування громадянської свідомості в сучасній Україні в умовах російської війни проти України. При цьому слід зауважити, що концепція політичної маніпуляції має уточнюватися на всіх рівнях державної влади – від локального до національного з урахуванням соціологічних емпіричних даних.

По-третє, у своїй дисертації Н. Ісаєва виділяє у структурі політичної ідентифікації ідеологічний, партійний і персоніфікований рівні, підкреслюючи, що кожен з цих рівнів передбачає установку в свідомості актора на певну ідеологію, політичну партію, діяча, що багато в чому визначає електоральну поведінку індивіда. Говорячи про ідеологічну ідентифікацію, варто було б звернути увагу на процеси деідеологізації, розмивання ідеологічних пріоритетів населення і таке інше, що притаманне сучасному політичному процесові.

Разом з цим, слід акцентувати увагу на тому, що позначені зауваження та дискусійні положення змісту дисертації не ставлять під сумнів теоретичну та практичну цінність дисертаційної роботи, тим більш, належну високу оцінку рівня її виконання.

Висновок. Вивчення дисертації та наукових праць засвідчило актуальність та новизну роботи. Поставлена у дослідженні мета досягнута, основні завдання успішно виконані. Отримані результати є обґрунтованими

та достовірними, мають теоретичне значення та практичну цінність і можуть бути використані в науковій та практичній діяльності. Дисертаційна робота Ісаєвої Наталії Юріївни «Політична ідентичність як фактор формування громадянської свідомості: теоретико-методологічний аналіз» є самостійною та завершеною працею, в якій отримані нові наукові результати, що у сукупності вирішують проблему суттєвого значення для політичної науки.

Підсумовуючи, можна констатувати, що дисертаційна робота Ісаєвої Н. Ю. відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Рецензент:

Доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

 Олексій ТРЕТЯК

Учений секретар Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара,
кандидат фізико-математичних наук,
доцент

 Тетяна ХОДАНЕН